

RAZVOJ TRŽIŠTA RIJEČNIH KRSTARENJA

Development of the River Cruise Market

mr. sc. Katija Vojvodić

Sveučilište u Dubrovniku
kloncar@unidu.hr

UDK 656.62:338.48

Sažetak

U radu se raspravlja o skorašnjim promjenama na rastućem tržištu riječnih krstarenja. Europa ima vodeću ulogu na tom svjetskom tržištu, s gotovo polovicom raspoloživih kapaciteta. Ističe se rast popularnosti manje poznatih rijeka i stalan trend tematskih krstarenja. Klimatski su uvjeti pritom ograničavajući činitelj za riječna krstarenja. U vezi s tim operatori riječnih krstarenja nastoje produžiti sezonu i poticati zimska krstarenja na europskim rijekama. Poseban je naglasak na božićnim krstarenjima, posvećenima poznatim božićnim sajmovima u različitim gradovima. Segmentacija, inače karakteristična za tržište pomorskih, postaje sve aktualnija i na tržištu riječnih krstarenja. Osnovne se dimenzije brodova za riječna krstarenja povećavaju, a različiti operatori na ovom tržištu nastoje privući putnike mlađe dobi. Ti trendovi jasno pokazuju da se na ovom tržištu očekuje daljnji rast u godinama koje slijede.

Ključne riječi: krstarenja rijekama, europske rijeke, razvoj i promjene.

Summary

The paper discusses some recent changes in expanding river cruise market. Europe has the leading role in the world river cruise market with nearly half the total berths available. The growth in popularity of less well-known rivers and an ongoing trend of thematic river cruises are pointed out. Climate is a limiting element for river cruising. With regard to that issue river cruise operators are attempting to extend the summer season and introduce winter cruises on European rivers. A special highlight is Christmas cruises dedicated to famous Christmas markets in various cities. Segmentation already well-established in the ocean cruise market is now starting to appear in the river cruise sector. The main dimensions of river cruise ships continue to grow and various river cruise operators have already made efforts to attract younger cruisers. These trends show clearly that further growth is expected in the coming years.

Key words: river cruising, European rivers, development and changes

UVOD / Introduction

Ovaj je članak svojevrsan nastavak autoričina članka "Krstarenja europskim rijekama" (Naše more, vol. 53, br. 1–2/2006., str. 49. – 53.), u kojemu je obrađen sektor krstarenja rijekama i razjašnjena su osnovna obilježja toga tržišta. Naglašeno je tada da to tržište prolazi kroz prijelazno razdoblje, obilježeno uvođenjem novih proizvoda i produženjem sezone. Zaključeno je da se

mogu očekivati daljnje promjene na tržištu, ponajprije potaknute većim brojem nositelja riječnih krstarenja, međusobnom konkurencijom područjâ kojima se krstari i promjenama na strani tražnje za ovom vrstom usluga.

Potrebno je napomenuti da su krstarenja rijekama, kao specifičan oblik prijevoznih i turističkih usluga,

zapoštvljena u domaćoj i svjetskoj znanstvenoj i stručnoj literaturi. Rijetki su radovi o ovoj temi i kontinuirana praćenja kretanja na tom tržištu na svjetskoj razini, što rezultira nedostatnim, nepouzdanim i različitim statističkim podacima, često neprikladnim za usporedbu. Također, pri uspoređivanju valja pripaziti na obuhvat podataka koji se često ne podudara. U vezi s tim i autori često upozoravaju na moguće propuste u svojim analizama.

Premda krstarenje rijekama ima simboličan dio na ukupnom tržištu krstarenja, ono uz sve svoje posebnosti zahtijeva i zaslužuje posebnu pozornost i detaljnije objašnjenje stanja, odnosa i promjena. To bi ujedno trebalo pridonijeti popularizaciji ove vrste usluge i poduprijeti njezinu veću zastupljenost u svjetskoj literaturi i statistici.

rijekama ima 575 brodova i kapacitet od 77.413 ležaja u putničkim kabinama, što je povećanje od 9% s obzirom na broj brodova i 14% kapaciteta u usporedbi s 2005. (528 brodova sa 67.874 ležaja u putničkim kabinama), ili 115% i 117% u usporedbi s 2001. (267 brodova sa 35.570 ležaja u putničkim kabinama).¹ Promatrajući tržišni udio, uočava se nadmoć europskoga i afričkog kontinenta (tablica 1.).

U ovom je kontekstu zanimljivo navesti i stanje flote za pomorska krstarenja. Prema podacima iz 2007., svjetska flota za pomorska krstarenja ima 277 brodova s 338.000 ležaja i prosječnim kapacitetom od 1.222 ležaja.²

Ponuda krstarenja rijekama zastupljena je po cijeloj Europi. Međutim, krstarenja Dunavom i pritocima, Rajnom i pritocima, kanalom Rajna – Majna – Dunav

Tablica 1. Razmještaj krstarenja rijekama prema kontinentima – 2007.

Table 1. River cruise distribution by continent – 2007

Područje	Broj brodova	Broj ležaja	Tržišni udio (%)	Prosječni kapacitet
Afrika	185	20.861	26,9	113
Azija	72	10.738	13,9	149
Australija	3	160	0,2	53
Europa	289	42.810	55,3	148
Sjeverna Amerika	17	2.516	3,3	148
Južna Amerika	9	328	0,4	36
Ukupno	575	77.413	100,0	135

Izvor: Prilagođeno prema Lloyd`s Cruise International, Issue 90, 2007/2008, 41.

Rastuća tražnja za ovim sve popularnijim oblikom prijevoznog-turističke usluge, u proteklim godinama pokazuje stalni porast njezine važnosti. Dinamičnost ovoga tržišta ogleda se u promjenama i kretanjima na strani ponude i tražnje, kojima će ovdje biti poklonjena posebna pozornost.

Polazeći od prethodno istaknutih nedostataka u evidentiranju i praćenju ove vrste usluge, u radu će se ponajviše razmotriti aktualne promjene na europskom kontinentu. To svakako treba smatrati opravdanim i pouzdanim s obzirom na to da europskim rijekama plovi gotovo polovica ukupnog broja brodova za krstarenje rijekama, s više od polovice kapaciteta.

RAZMJJEŠTAJ / Distribution

Krstarenja rijekama zastupljena su po čitavom svijetu, na svim kontinentima, i iz godine u godinu privlače sve veći broj putnika, kojima se prilagođava ponuda. Prema podacima iz 2007., svjetska flota za krstarenje

te nizozemskim vodenim putovima čine 48% tržišta krstarenja europskim rijekama.³ Slijede zatim rijeke bivšega Sovjetskog Saveza (32%), gdje je glavina kapaciteta na Volgi, uglavnom na potezu između Moskve i Sankt Peterburga, a imaju obilježje izrazite sezonalnosti (odvijaju se u razdoblju od 17 tjedana, od konca mjeseca svibnja dalje). Uz Volgu, znatan je broj krstarenja i na rijeci Dnjepru u Ukrajini, te na drugim ruskim vodenim putovima. Zasebna, manja skupina (8%) krstarenja su francuskim vodenim putovima, ponajprije Rhonom s pritocima te Senom. Četvrtu skupinu (4%) formiraju različiti sjevernoeuropski vodeni putovi među kojima prevladava rijeka Elba, a određite znatnog broja brodova su i kanali sjeverne Europe – Gota kanal u Švedskoj, Saimaa kanal u Finskoj, nizozemski kanali i Kaledonski kanal u Škotskoj.

¹ Lloyd`s Cruise International, Issue 53, 2001, 42., Lloyd`s Cruise International, Issue 77, 2005, 32. i Lloyd`s Cruise International, Issue 90, 2007/2008, 41.

² Shipping Statistics and Market Review, Vol. 51, No. 8/2007, 39.

³ Lloyd`s Cruise International (2007/2008), op. cit., 42.

Krstarenja europskim rijekama obilježava sezonalnost s koncentracijom uglavnom na razdoblje od osam mjeseci u godini, od ožujka, ili travnja, do studenoga, u trajanju od prosječno osam dana.⁴

TRAŽNJA / Demand

Zbog oskudnosti i različitosti statističkih podataka o segmentu tražnje za krstarenjima rijekama, i posebno zbog izostanka kontinuiteta u praćenju tih kretanja, zaključke je moguće donositi prateći pojedina emitivna tržišta. Dobru dokumentiranost s ustaljenim obuhvatom i metodološkim pristupom imaju tržišta Ujedinjenog Kraljevstva i Njemačke.

Prema podacima njemačkog udruženja putničkih agencija (DRV), prosječnom putniku na krstarenju rijekama je 58 godina, a ta organizacija ističe i trend popularizacije tematskih krstarenja. Posebno se ističu teme kao što su golf, glazba, umjetnost, kulinarstvo, wellness, pa čak i vrtlarstvo kao specifičan izbor.⁶

Straubhaar⁷ navodi da je tipičnom putniku na krstarenju rijekama više od 55 godina. To je iskusen putnik koji najčešće putuje s partnerom, visoko je obrazovan, sa stalnim prihodima i zainteresiran je za kulturu i povijest. Nedavna istraživanja u segmentu pomorskih krstarenja pokazuju da su prosječnom putniku koji krstari morem 54 godine.⁸

Tablica 2. Putnici iz Njemačke na krstarenjima rijekama 2001. – 2006.
Table 2. German river cruise passengers 2001 – 2006

Odredište	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2006. (%)
Njemačka	30.648	39.411	57.706	57.217	50.862	45.998	14,8
Beneluks	4.126	4.577	5.700	6.052	5.938	10.078	3,2
Dunav	68.435	67.616	88.998	106.080	125.220	121.411	39,2
Francuska	16.093	17.801	19.867	18.054	28.963	27.757	8,9
Italija	3.728	4.927	3.568	3.897	805	465	0,2
Rusija/Ukrajina	22.342	32.831	53.762	48.449	43.468	36.116	11,6
Ukupno	145.372	167.163	229.601	239.749	255.256	241.825	77,9
Nil	61.090	46.630	43.969	60.396	64.071	58.771	18,9
Ostale rijeke	9.790	7.245	1.222	6.371	6.307	10.059	3,2
Sveukupno	216.252	221.038	274.792	306.516	325.634	310.655	100,0

Izvor: Lloyd`s Cruise International (2005), op. cit., 36. i Lloyd`s Cruise International (2007/2008), op. cit., 45.

Tome ponajviše pridonose dva udruženja, Passenger Shipping Association za tržište Ujedinjenog Kraljevstva (PSA) i Deutsche Reiseburo und Reiseveranstalterverband (DRV) za njemačko tržište.

Njemačke su rijeke među glavnim destinacijama riječnih krstarenja na europskom kontinentu, ali je Njemačka u tomu i primarno emitivno tržište. Tako se 2006. više od 310.500 putnika odlučilo krstariti rijekama, a njihov broj pokazuje kontinuiran rast (tablica 2.). Interes za krstarenja rijekama na njemačkom je tržištu tijekom promatranog razdoblja (2001. – 2006.) rezultirao povećanjem od 44%. Ako se, pak, promatra razdoblje 1994. – 2006., povećanje je čak 270 %.⁵

Podaci Passenger Shipping Association i dalje upućuju na relativno ujednačen, stalan broj putnika iz Ujedinjenog Kraljevstva koji se odlučuju za ovaj oblik turizma (tablica 3.). Preferencije ovih putnika su europske rijeke (64%) te, izvan europskih okvira, rijeka Nil kao njihova tradicionalno omiljena destinacija. Dvije teške godine za krstarenja rijekama bile su 2002. i 2003. – prva zbog ljetnih poplava, a druga zbog izraženih niskih riječnih vodostaja (npr. Po⁹) i smanjenja interesa za krstarenja Nilom zbog geopolitičkih nestabilnosti u regiji.

⁴ Prema podacima iz Lloyd`s Cruise International (2005), op. cit., 34.

⁵ Izračunato na temelju podataka iz T. Peisley (2004), Cruising in Europe, Travel & Tourism Analyst, No. 2, 36. i Lloyd`s Cruise International (2007/2008), op. cit., 45.

⁶ Izračunato na temelju podataka iz T. Peisley (2004), Cruising in Europe, Travel & Tourism Analyst, No. 2, 36. i Lloyd`s Cruise International (2007/2008), op. cit., 45.

⁷ R. Straubhaar (2005), Passenger transport on European Waterways – Economic situation, 5th IVR – Colloquium Vienna, 14.

⁸ T. Peisley (2006), The Future of Cruising – Boom or Bust? A Worldwide Analysis to 2015, Research Report, Seatrade Communications Ltd, 125.

⁹ Seatrade Cruise Review (2005), Vol. 9, No. 3, 87.

Tablica 3. Putnici iz Ujedinjenog Kraljevstva na krstarenjima rijekama 2000. – 2005.

Table 3. UK residents taking river cruises 2000 - 2005

Rijeka	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	05./00. (%)
Elbe	2.091	2.185	1.068	3.203	5.449	5.000	+139
Rajna i pritoci	31.564	30.467	30.079	26.131	25.594	28.200	-11
Dunav	11.696	12.370	12.256	10.129	11.069	15.700	+34
Rijeke u Rusiji	7.982	7.534	6.087	6.004	6.598	10.200	+28
Rhona/Sena	7.876	8.702	7.858	8.840	9.082	12.100	+54
Po	3.560	3.291	1.736	1.445	1.324	1.000	-72
Druge europske rijeke	7.839	9.493	12.469	5.533	13.886	17.300	+120
Ukupno europske rijeke	72.608	74.042	71.553	61.285	73.002	89.500	+23
Nil	40.998	34.462	25.490	15.818	22.661	40.300	-2
Daleki Istok / Kina	3.030	7.314	18.155	11.043	13.096	8.700	+187
Druge rijeke	1.183	788	1.313	2.001	2.197	1.500	+27
Ukupno neeuropske rijeke	45.211	42.564	44.958	28.862	37.954	50.500	+12
Sveukupno	117.819	116.606	116.511	90.147	110.956	140.000	+19

Izvor: Prilagođeno prema podacima Annual Cruise Review (2002), 4., Annual Cruise Review (2004), 7., Lloyd`s Cruise International (2003), 39. i Lloyd`s Cruise International (2007/2008), op. cit., 43.

Uspoređujući preferencije putnika iz Ujedinjenog Kraljevstva i Njemačke uočava se da je, prema podacima iz 2005., čak 78% njemačkih putnika odabralo europske rijeke kao odredište krstarenja, za razliku od putnika iz Ujedinjenog Kraljevstva, kojih je bilo 64%.

PONUDA / Supply

Mnoštvo je sličnosti, ali i razlika, između pomorskih i riječnih krstarenja. Na prvi pogled ne bi trebalo biti bitnih razlika jer se plovi brodom, svrha plovidbe nije prijevoz putnika s jednog mjesta na drugo, već je to odmor, razonoda, zabava na brodu, na kojemu putnici i borave tijekom putovanja; ono se pritom sastoji od plovidbe i zaustavljanja u usputnim lukama. Međutim, brodovi namijenjeni krstarenju rijekama znatno su manji od onih na moru, čemu je razlog što riječni tokovi, uglavnom zbog ograničene dubine, ne mogu primiti veće plovne objekte.¹⁰

Tijekom zimskih mjeseci plovidbu mnogim rijekama onemogućuje zamrzavanje, pa je ponuda znatno slabije pokretljiva i vezana uglavnom za određeno područje. Za razliku od toga, obilježje je pomorskih krstarenja iznimna pokretljivost ponude i premještanje brodova (npr. iz Sredozemlja u karipsku regiju u zimskom razdoblju).

Iako ima nekoliko zasebnih sektora krstarenja europskim rijekama, gotovo svi veći operatori u svojoj ponudi imaju krstarenja na dvije ili, najčešće, više rijeka. Na europskom tržištu dominiraju četiri operatora – Viking River Cruises, CroisiEurope, Scylla Tours i Peter Deilmann Reederei.

¹⁰I. Ban (1998), Krstarenje rijekama, Ekonomska misao i praksa, Vol. 7, No. 7, 251 – 252.

Ulogu vodećega operatora za europsko tržište i dalje ima Viking River Cruises. Utemeljio ga je krajem 1990-ih skandinavsko-nizozemski konzorcij s dugogodišnjim iskustvom u putničkom brodarstvu. Slijedi francuski operator CroisiEurope-Alsace Croisiers, sa sjedištem u Strasbourgu, specijaliziran za krstarenja Rhonom i Dunavom, pa švicarski operator Scylla Tours, sa sjedištem u Baselu i ponudom krstarenja na Dunavu, Rajni, Majni, Elbi i nizozemskim i belgijskim vodenim putovima. Važan operator, s deset brodova, na tržištu krstarenja rijekama je Peter Deilmann Cruises. Sredinom 1990-ih on je preuzeo tadašnjeg oslabljenog operatora za područje Dunava – Erste Donau i poslije Dresdner Kreuzfahrt. Nakon smrti Petera Deilmanna 2003., osnivača tvrtke i uspješnoga njemačkog poduzetnika, posao su preuzele njegove kćeri Gisa i Hedda Deilamann.¹¹ Krstarenja njihove kompanije Dunavom, Rajnom, Rhonom i Elbom popularna su i na tržištu Sjeverne Amerike i na europskom tržištu. Sve veću važnost ima i Grand Circle Cruise Lines, švicarska tvrtka, sa sjedištem u Baselu, koju kontrolira američki operator Grand Circle Travel (GCT) smješten u Bostonu, Massachusetts. Austrijski operator Luftner Reisen, sa sjedištem u Innsbrucku, specijaliziran je za krstarenja Dunavom, a potrebno je istaknuti još četiri manja njemačka operatora na ovom tržištu – Arkona (podružnica Deutsche Seereederei GmbH, sa središnjicom u Rostocku), Transocean Tours, sa sjedištem u Bremenu, koji je 2004. proslavio pedesetu godišnjicu postojanja, Nicko Tours, sa sjedištem u Stuttgartu i ponudom krstarenja na ruskim rijekama¹² te Sea Cloud Cruises, kojemu je ciljno tržište Sjeverna Amerika.

¹¹ Seatrade Cruise Review (2004), Vol. 8, No. 1, 32.

¹² M. Marvel (2006), European River Cruises, Travel & Tourism Analyst, 39.

S obzirom na rast tražnje za ovim oblikom turizma te na rezultate i uspjeh krstarenja rijekama, zapaža se ulazak novih operatora na tržište. Jedan primjer za to je i australijska kompanija Scenic Tours, kojoj će tri broda (Scenic Sapphire, Scenic Emerald i Scenic Diamond) biti isporučena tijekom 2008. i 2009., a namijenjena su krstarenjima Rajnom, Majnom i Dunavom.¹³

PROMJENE NA TRŽIŠTU KRSTARENJA RIJEKAMA / *Changes in the River Cruise Market*

Tržište krstarenja rijekama u novije vrijeme pokazuje sve više obilježja dinamičnosti, inače karakteristične za tržište pomorskih krstarenja. Razvojem tog oblika prijevoza i zbog porasta broja putnika i broja operatora, događaju se različite promjene na nekad relativno mirnom i uravnoteženom tržištu krstarenja rijekama.

Na europskom se kontinentu nastavlja rast popularnosti manje poznatih rijeka. Tu se prvenstveno misli na portugalske i španjolske (Duoro, Guadalquivir, Guadiana), pa nizozemske, rijeku Odru, Tisu te poljsku Vislu, s krstarenjima između Varšave i Gdanska. Prema podacima Passenger Shipping Association, tu su u 2004. zabilježeni impresivni rezultati. Tako se na krstarenju rijekom Elbom povećao broj putnika od 70% u usporedbi s 2003., a ostale europske rijeke bilježe porast od čak 250% prema 2003.¹⁴ Francuski operator CroisiEurope, između ostaloga, ima u ponudi i široku lepezu krstarenja upravo tim rijekama – Dourom, Guadalquivirom, Odrom i Tisom, dok Peter Deilmann Reederei nudi krstarenja Vislom. Ponuda novih destinacija ujedno otvara mogućnosti za veći udio putnika povratnika na krstarenja rijekama, ali i za pridobivanje novih putnika turista.

Operatori sve više uočavaju važnost tematskih krstarenja jer ona postaju sve traženija zbog novoga, modificiranog proizvoda. U vezi s tim više je tema, kao što su: glazba, umjetnost, kulinarstvo, biciklizam, golf, povijest, vino, zdravlje, ljepota. Putnici sve više iskazuju zanimanje za različite aktivnosti na brodu i na kopnu. Dva operatora (Active in Europe i World Expeditions) imaju u ponudi Dunav u kombinaciji s biciklističkom turom od njemačkog grada Passau, preko Beča do slovačkoga glavnog grada, Bratislave.¹⁵ Berlinska konzultantska grupa Cruiseadvance razvila je ideju "golf-cruise" aranžmana na rijeci Rajni, a ciljano je tržište nešto više od pola milijuna njemačkih igrača golfa.¹⁶

Prethodno je istaknuto da je prosječnom putniku na krstarenju rijekama više od 55 godina. Međutim, iako dominantna, ta skupina nije jedini interes operatora riječnih krstarenja. Oni sve više nastoje pridobiti segment mlađih putnika jer

oni ovu vrstu krstarenja još percipiraju kao dosadnu i namijenjenu samo starijoj klijenteli. Tako operator A-Rosa Flusskreuzfahrten nastoji privući mlađe putnike nudeći im tematska krstarenja s glazbom ili kupnjom na božićnim sajmovima kao glavnim privlačnim motivima.¹⁷ Operatori Viking River Cruises i easyCruise svoje napore također usmjeravaju u privlačenje mlađih putnika, a easyCruise u svojim itinerarima riječnih krstarenja posebno ističe noćni život u usputnim gradovima.¹⁸

Tijekom zimskih mjeseci, od studenoga do ožujka, brodovi za riječna krstarenja daju se u zakup kao "brodovi hoteli" na sajmovima, najčešće u Njemačkoj ili se iznajmljuju za privatni charter. Međutim, uz mogućnost tematskih krstarenja vezuje se i produžena sezona, pa neki operatori (Viking River Cruises, Uniworld) svoju ponudu proširuju zimskim krstarenjima na europskim rijekama uz posjet glasovitim božićnim sajmovima u različitim europskim gradovima ili programima novogodišnjih krstarenja.

Pomorska i riječna krstarenja povezuje i kategorizacija brodova. Kategorija broda određuje se ovisno o razini usluge na brodu, raspoloživim sadržajima, prostorima, kvaliteti i veličini prostorija za smještaj, boravak i razonodu putnika. Kategorizacija brodova za pomorska krstarenja ponajprije je rezultat razvoja pomorskih krstarenja, naglog rasta flote i stavljanja u promet različitih brodova s raznovrsnom ponudom prilagođenoj potražnji. U tako širokim okvirima ponude bila su potrebno određena razgraničenja da bi putnici mogli prepoznati kvalitetu i procijeniti odgovara li joj cijena. Najšire prihvaćena je Berlitz Guide kategorizacija; po njoj se kategorija dodjeljuje brodu na temelju pet parametara: brod, smještaj, kuharska umijeća, usluga i program, to jest kombinacija itinerara i aktivnosti na brodu. Berlitzova kategorizacija označava se zvjezdicama, od tri do pet plus zvjezdica, a prema "životnom stilu" razlikuje tri kategorije: *standard*, *premium* i *luxury*.¹⁹ Tržište SAD-a ima donekle drukčiju kategorizaciju – *budget*, *contemporary*, *premium*, *specialty* i *luxury*. Autori Dickinson i Vladimir²⁰ kategorizaciju brodova za krstarenja predstavljaju piramidom temeljenoj na cijeni, kojoj volumen čine putnici. Najviše je putnika u kategoriji nižih cijena. Krećući se prema vrhu piramide (od *budget* do *luxury* segmenta), cijena raste, a broj putnika koji mogu priuštiti takvo putovanje se smanjuje. S obzirom na kategorizaciju, temeljna je razlika između brodova za pomorska i riječna krstarenja bila u tomu što potonji imaju uži spektar kategorija i glavnina im je u segmentu četiri i pet zvjezdica. Međutim, i na tržištu riječnih krstarenja počinju se nazirati promjene. Operatori riječnih krstarenja nastoje diferencirati svoje proizvode, i tako ih jasnije predstaviti tražnji. Primjer je za to operator Sea Cloud Cruises, sa sjedištem u Ham-

¹³ Lloyd's Cruise International (2007/2008), op. cit., 45.

¹⁴ Annual Cruise Review (2004), 7.

¹⁵ M. Marvel, op. cit., 31.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Seatrade Cruise Review (2004), Vol. 8, No. 3, 30.

¹⁸ Seatrade Cruise Review (2005), Vol. 9, No. 4, 17. i Seatrade Cruise Review (2006), Vol. 10, No. 2, 18.

¹⁹ Worldwide Cruise Ship Activity, op. cit., 60.

²⁰ B. Dickinson, A. Vladimir (1997), *Selling the Sea: An Inside Look at the Cruise Industry*, John Wiley & Sons, Inc., New York (etc.), 144.

burgu; on svoje brodove (River Cloud i River Cloud II) naziva riječnim jahtama (*river yachts*) naglašavajući time prestiž i luksuz svojih proizvoda.²¹

Sljedeća važna promjena koju je potrebno istaknuti jest porast veličine brodova. Prosječne dimenzije brodova namijenjenih krstarenju rijekama tijekom 1990-ih iznosile su 110 m dužine i 11,4 m širine, dok su sad povećane na maksimalnu dužinu od 135 m i širinu od 17 m.²² To bitno utječe i na proširenje sadržaja koji se pružaju putnicima i, općenito, na brodsku ponudu.

Uz povećanje flote za krstarenja rijekama pojavljuje se, međutim, problem zagušenosti brodovima, uglavnom na popularnim rijekama, a vezan uz poteškoće oko osiguranja uvjeta za sidrenje brodovima. Primjer je rijeka Dunav, na kojoj je 1991. krstarilo svega 14 ovih brodova, pa se taj broj danas popeo na 80. To je ujedno bio i jedan od razloga za osnutak organizacije nazvane IG River Cruise, utemeljene 2000. sa sjedištem u Baselu.²³ Ona trenutačno okuplja 16 operatora riječnih krstarenja s više od 100 brodova.²⁴ Utemeljena je radi: zastupanja interesa operatora riječnih krstarenja, promoviranja luka, bolje međusobne suradnje među lukama, unapređenja ponude i osiguranja jedinstvenih standarda u pogledu sigurnosti, navigacije, zaštite okoline i izgradnje brodova.

ZAKLJUČAK / Conclusion

Na osnovi cjelovite analize europskog tržišta krstarenja rijekama, moguće je uočiti neke njegove posebnosti i promjene. Raste interes za manje poznate, dosad zapostavljene, rijeke kao što su Duoro, Guadalquivir, Guadiana, Odra, Tisa, Visla te nizozemske rijeke. Organizatori krstarenja orijentiraju se na posebne tržišne skupine nudeći tematska krstarenja. Tako nastoje raznolikošću tema (glazba, umjetnost, povijest, golf,...) i sadržaja putovanja privući što više novih putnika i produžiti sezonu krstarenja rijekama (božićni sajmovi, novogodišnja krstarenja). U korist tomu ide i porast veličine brodova, što je omogućilo bogatije i raznovrsnije sadržaje koji se nude putnicima. Također, kategorizacija brodova, inače karakteristična za tržište pomorskih krstarenja, postaje sve aktualnija i na tržištu riječnih krstarenja. Operatori nastoje diferencirati svoj proizvod i profilirati se na tom brzorastućem tržištu.

Iako će putnici s više od 50 godina i dalje biti najvažnija ciljna skupina za krstarenja rijekama, sve više operatora nudi tematska krstarenja s motivima glazbe, kupnje na božićnim sajmovima i noćnog života nastojeći privući putnike mlađe životne dobi.

Vjerojatno se može očekivati daljnji razvoj ovoga tržišta i promjene na strani ponude i tražnje, što će iznova potvrditi

dinamičnost ovoga oblika turističke i prijevozne usluge na svjetskomu turističkom tržištu.

LITERATURA / References

1. Annual Cruise Review 2002 (UK and Europe), Cruise Information Service
2. Annual Cruise Review 2004 (UK and Europe), Cruise Information Service
3. Ban, I. (1998.), Krstarenje rijekama, Ekonomska misao i praksa, Vol. 7, No. 7, 249. - 270.
4. Dickinson, B., Vladimir, A. (1997), Selling the Sea: An Inside Look at the Cruise Industry, John Wiley & Sons, Inc., New York (etc.)
5. Lloyd`s Cruise International, London, Issue 53, October/November 2001
6. Lloyd`s Cruise International, London, Issue 65, October/November 2003
7. Lloyd`s Cruise International, London, Issue 77, October/November 2005
8. Lloyd`s Cruise International, London, Issue 90, December 2007/January 2008
9. Marvel, M. (2006), European River Cruises, Travel & Tourism Analyst, No. 14, Mintel International Group Ltd, 1. – 47.
10. Peisley, T. (2004), Cruising in Europe, Travel & Tourism Analyst, No. 2, Mintel International Group Ltd, 1. - 39.
11. Peisley, T., The Future of Cruising – Boom or Bust? A Worldwide Analysis to 2015, Research Report, Seatrade Communications Ltd, UK, 2006
12. Seatrade Cruise Review, Vol. 7, No. 4, December 2003
13. Seatrade Cruise Review, Vol. 8, No. 1, March 2004
14. Seatrade Cruise Review, Vol. 8, No. 3, September 2004
15. Seatrade Cruise Review, Vol. 8, No. 4, December 2004
16. Seatrade Cruise Review, Vol. 9, No. 3, September 2005
17. Seatrade Cruise Review, Vol. 9, No. 4, December 2005
18. Seatrade Cruise Review, Vol. 10, No. 1, March 2006
19. Seatrade Cruise Review, Vol. 10, No. 2, June 2006
20. Seatrade Cruise Review, Vol. 11, No. 2, June 2007
21. Shipping Statistics and Market Review, Vol. 51, No. 8/2007., ISL, Bremen
22. Straubhaar, R., Passenger transport on European Waterways – Economic Situation, 5th IVR – Colloquium Vienna, 28th January 2005, 1–21.
23. Worldwide Cruise Ship Activity, World Tourism Organization, Madrid, 2003

²¹ Seatrade Cruise Review (2006), Vol. 10, No. 1, 31.

²² Seatrade Cruise Review (2003), Vol. 7, No. 4, 19.

²³ T. Peisley (2004), op. cit., 36.

²⁴ Seatrade Cruise Review (2007), Vol. 11, No. 2, 15.

Rukopis primljen: 10. 3. 2008.